

JOSEP ARAGAY

EL
NACIONALISME
DE L'ART

PUBLICACIONS DE «LA REVISTA»

BARCELONA
MCMXX

JOSÉ ARAGÓ

EL
NACIONALISME

EL NACIONALISME DE L'ART

JOSEP ARAGAY

EL
NACIONALISME
DE L'ART

LA REVISTA
BARCELONA MCMXX

R. 42.368

LIBRE ARTE

EL
NACIONALISME
DE L'ART

LIBRE ARTE

IMPREMTA DE LA CASA DE CARITAT

LA CONSCIÈNCIA NACIONAL

Si miréssim d'un a un el rengle d'esdeveniments que caracteritzen la nostra evolució col·lectiva, i els comparéssim després entre si, potser d'acord arribaríem a la conclusió que el més memorable està en la reconquesta del nostre esperit nacional; està en el fet del desvetllament de la nostra consciència adormida que ens retorna, junt amb la personalitat pròpia i col·lectiva, les obligacions que se'n deriven. Havem recobrat amb ella la nostra paraula, havem recobrat les nostres fronteres, com aquell qui recobra en el seu perfil la pròpia fesomia, i potser ja només ens falta recobrar de cara al Nord el nostre orgull nacional, com el mostrem en encarar-nos amb el Sud de cara a les llums somortes de ponent, d'on no ens en plauen ni el vent ni la gent.

Però tenim tan arrelat a fons el temor de la tramuntana, que al davant seu mai encara hi havem vist aixecat l'orgull nacional que es vanta del propi poder i de la pròpia personalitat. I no obstant, jo m'atreviria a recomanar-lo. Jo recomanaria que cadascú deixés en allò que li fos possible de sentir-lo dins de la intimitat de la pròpia vida, fent parió a la pròpia vanitat, per a escampar-lo per damunt del seu patriotisme i de la seva consciència nacional. La nostra constant humiliació gairebé ja acaba de fer-nos humils fins a l'extrem de la pobresa d'esperit, i la nostra professió d'aprenentatge ha acabat per convertir-se en una carrera sense fi, i en el solc de la nostra existència normal d'ahir i d'avui i per a l'esdevenidor. Treballem amb els ulls fits en el mestre i en el patró com amb paor de desplaure-li, fins i tot quan ja havem après tot allò que ell és capaç d'ensenyar-nos. El nostre aprenentatge d'Europeisme no ha acabat i amenaça de no acabar-se mai més, perquè no havem sabut trobar l'hora d'assimilar l'aprenentatge fet, aplicar-lo als propis desiguis i aprofitar-lo a les necessitats pròpies, i encara fer-lo anar endavant i millorar-lo com a mestres segons els nostres gustos, els

nostres designis i preferències al darrera de la nostra independència d'esperit. Jo entenc que havem de començar a sentir-nos orgullosos d'ésser catalans i de pensar i d'obrar com a tals, no ja solament davant de les estepes de la Manxa, sinó davant per davant de les més amples i espaioses avingudes de París i de Londres, com se'n sentien en el seu dia les legions catalanes en la línia de foc que feia un dia interinament de frontera a la França veïna. I cal que pregonem el nostre orgull nacional, no ja solament quan combatem a casa d'altri, en profit d'altri, sota la bandera de les legions estrangeres, sinó, i amb més delit, quan formem en els nostres exèrcits regulars, mantenint en les nostres fronteres ben ferm el perfil que dibuixa la nostra fisonomia nacional i amb ella tot el caràcter del nostre esperit; perquè, en rigor, el que més havem admirat dels pobles del Nord no és el fons del seu caràcter nacional, sinó el resultat de la seva cultura i dels seus esforços. Nosaltres havem d'obtenir aquesta cultura i havem de fer aquests esforços damunt de la base del nostre caràcter i de la nostra consciència nacional.

He dit, i penso haver encertat dient-ho,

que el principal esdeveniment que ha somogut la vida interna de la nostra nació, era l'haver recobrat la pròpia consciència, i ja de fet, d'una manera moral, la pròpia llibertat, perquè en aquesta consciència hi ha d'ésser comprès l'alliberament espiritual absolut que fa d'avantguarda al nostre absolut alliberament polític de demà.

És, doncs, de cara a un poble lliure que jo em dirigeixo, de cara a la nostra Catalunya independent, perquè és el meu pla i l'única possibilitat tractant-se de mi, tractar de coses que afecten solament la nostra vida espiritual, de la qual es nodreix la meva professió i a la qual em dec per entusiasme i per vocació, i vull referir-me a la part que juguen en el nostre renaixement nacional les arts plàstiques, tal com es cultiven avui entre nosaltres. Jo vull dir que és necessari que aquesta consciència nacional que ens ha vingut pel camí de la paraula, ens arribi també pel camí de les obres i dels fets. Jo vull dir, i desitjo, que aquest orgull que anem a dipositar al damunt de la terra en sentir-nos alliberats, puguem aixecar-lo també damunt del nostre esperit en sentir-nos independents. Perquè, ¿de què valdria el nostre alliberament

polític nacional en mans d'un esperit incapacitat per a la independència?

Potser és realment aquesta la tragèdia veritable de la nostra evolució, doblement oprimida; amb el cos lligat a Espanya per força i l'esperit esclau de França per gust.

La nostra consciència nacional, sense la nostra independència d'esperit, és realment un do enganyador, perquè arribem per coses externes a la consciència d'una cosa que no existeix en allò que és més íntim i essencial, i per això he dit que allò que havem obtingut en recobrar la paraula nostra és solament un aspecte de la Nació. Necessitem la independència de l'esperit nacional, perquè ell és la base de la nostra personalitat col·lectiva mentre esperem que es rebel·li pel camí dels fets.

Fa molts anys que respirem sota d'una dictadura estrangera. Havem arribat a confondre la dictadura amb la respiració mateixa, i havem arribat a dubtar que la nostra respiració natural arribés a nodrir-nos, perquè havem donat més importància al sistema de respiració que no pas a la seva funció. Havem respirat molt temps a compàs d'altri, i el contratemps ha estat per nosaltres com una

greu amenaça de mort. Si aprenguéssim a respirar en llibertat, potser apendríem a viure lliurement i a pensar i a obrar lliurement. Potser aleshores el nostre pensament i la nostra obra tindrien una valor nacional i potser i tot començaríem a capacitar-nos per ensenyar a viure i a respirar als altres que tinguessin tímida la confiança en les pròpies funcions. Perquè aquell que té la gosadia de complaure's del propi i portar-ho a la lluita parat i bastit bellament, i ho defensa amb el cor, i amb el pit i amb els punys, és l'únic digne de veure-ho triomfar. Mai cap bandera no anirà endavant sense que ella dugui sota dels seus colors, per violats que siguin, la fe, l'orgull i l'entusiasme nacionals, ni mai res podrà seguir-la endavant, al seu darrera, sense l'entusiasme de sentir-se capaç i digne d'anar-hi.

La consciència nacional fóra poca cosa si no hi hagués després l'entusiasme que fa caminar la consciència o la fe per vies de conquesta; si no hi hagués després el delit heroic de victòria. Perquè, ¿de què valdria que nosaltres ens sentíssim catalans, si després no ens sentíem capaços de res?

LES ARTS DEL RENAIXEMENT CATALÀ

Ara bé : no s'ha publicat a Catalunya cap llibre que no sigui escrit en català i valgui la pena d'ésser llegit, ni s'ha escrit aquí cap cançó que no sigui catalana i valgui la pena d'ésser escoltada. El patriotisme i l'entusiasme nacional han presidit totes les gestes de la inspiració, i res ha pogut separar-se'n ni viure sense participar íntimament de la vida nova del Renaixement català. El català que durant aquest temps no s'ha desvetllat sota el clam de la idea nacional, era un ciutadà insensible i inútil, i qualsevulla causa que hagi servida, l'ha servida malament.

Però són dues solament les arts que han nascut de l'entranya d'aquest desvetllament de la nostra consciència nacional : la que té la paraula per nodriment, i l'altra, la música, que han seguit a compàs amb variada for-

tuna les peripècies del veritable renaixement nacional. La literatura, perquè, viva en la paraula, viva tornava amb ella. La música, perquè desvetllava el sentiment popular i tornava de bell nou a ésser-ho. Sigui quin sigui el camí que aquestes dues arts hagin fet, després elles s'han trobat enllaçades arrels dintre de la terra amb la tradició antiga, on dormia la consciència nacional, i elles s'han tornat a trobar, terra enfora, branques amunt i a la una, amb tot el desvetllament del poble català i amb tot l'entusiasme del seu despertar confiant en la pròpia tradició i en el propi esdevenidor.

L'ESTRANGERISME DE LES ARTS PLÀSTIQUES

Les arts plàstiques han constituït una formidable excepció; elles no han volgut cercar el seu nou alè en la profunditat d'una tradició gloriosa, però llunyana. Han preferit cercar de nacionalitzar la moda, en lloc de modificar la tradició. Però aquesta comesa ha estat massa dura per a una generació, perquè és molt més difícil fer evolucionar una cosa estrangera cap a nosaltres, que no pas una cosa nostra, però antiga, cap a la modernitat. Perquè la distància en el temps no comporta sinó una modificació externa de la seva aparença, mentre la distància de lloc, que és com dir de raça, presenta una infinitat de problemes sense solució.

No crec haver-me explicat amb prou fortuna, i insisteixo. Per més que el català hagi

evolucionat, com ho ha fet, a través dels segles, ell, per nosaltres, no és un idioma estranger ni incompreensible. Qualsevulla idioma modern està més lluny de nosaltres que el català antic. Qualsevulla art modern està més lluny de nosaltres que el dels nostres clàssics.

Però el cas és que els artistes catalans han preferit l'exemplaritat moderna a l'exemplaritat antiga, encara que aquella fos estrangera, i és per això que les arts plàstiques han estat importades de nou en nou d'Europa, si és que es vol que l'Àfrica comenci, com s'ha dit repetidament, ençà dels Pireneus; i bé podria ésser que la terra aquí sigui una altra, perquè elles a penes si hi són arrelades i a penes si hi creixen malgrat de rebre planter novell de mil diverses espècies. Vull dir que bé podria ésser que els Alps fossin una continuació dels Pireneus a l'altra banda de la mar nostra, i la Itàlia un altre escambell d'aquesta Àfrica del moteig unit a l'Europa per atzar i separat d'ella pel gest dels Alps, que semblen separar-la de l'Austria, no solament com una barrera inexpugnable de pedra i de glaç, sinó com una vera i profunda discòrdia d'esperit. Potser en els Pireneus i en els

Alps comença un nou esperit més apte a anar d'Orient a Occident que no pas de Nord a Sud. Sigui com sigui, no és l'Àfrica que comença allà, encara que potser sí que hi acaba l'Europa moderna.

Però el mal ha estat que aquest despreci llançat al damunt nostre ha acabat per a intimidar-nos. Posats a decidir-nos entre l'Àfrica i l'Europa, ens havem abandonat, a ulls clucs, a la Sort europea, sense pensar que n'hi ha prou amb ésser català per deixar l'Àfrica de banda, sense necessitat de mostrar-se com d'una província de França. La seva excel·lència pregonada per ells mateixos sense ombra ni defecte, la seva exemplaritat imposada per ells mateixos com a única i veritable, el seu propi dictat de salvadors de la Humanitat, desvetllats per l'entusiasme de la seva absoluta i inquebrantable fe nacional, ens han deixat bocabadats. Els nostres artistes han vingut de París com encisats i els han imitat en els gestos i en el parlar i en el vestir i en els afanyos. Han parlat d'ella com a vers patriotes, han llegit els seus diaris en lloc dels nostres, han viscut així com semi-encantats sota la influència d'un gran reflectament nibat d'enyorança, i han acabat per pro-

nunciar el mot funest, amb aquell aire de despreci que comença així : « — En aquest diable de país... ».

En aquests homes la consciència nacional dels quals és desprovista del necessari entusiasme, l'art català no hi ha trobat pas els seus veritables paladins, i ells mateixos sovint han fet més esforços per imitar la França que no pas per a incorporar-se-la.

I amb tot i això, França modernament no ha resolt de banda a banda el gran problema estètic. Els seus pintors impressionistes que varen meravellar-nos amb veres filigranes de color, han vist la forma evaporar-se sota d'aquest encant. L'escultura i l'arquitectura no varen trobar la manera de seguir-la per fer una evolució germana, i el Renaixement francès va ésser parcial i incomplet, com el seu exemple. L'educació pictòrica de França era essencialment colorista; no era prou plàstica en tota l'extensió del mot, ni la seva idea estètica general va trobar el nexa on s'apoya el contingut de totes les obres de les arts de la llum i de l'espai, per a arribar a l'estil únic característic de les obres del mateix país i del mateix temps en els Renaixements veritables.

Potser la pintura sola ha estat la somoguda per les idees modernes amb una certa dignitat, però el seu afany desmesurat de realisme atmosfèric ha pres la realitat als cossos vivents fets de carn i ossos, i el mateix afany de realitat, en caure al damunt de l'escultura, ha fet en ella veritables cataclismes.

La veritat és que l'impressionisme com a idea estètica ha sucumbit, i el seu aspecte ha passat de moda; les joventuts ja se'l miren com a cosa dels avis i dels burgesos. La paraula estructura ha estat llançada a la palestra com una bandera de combat i com un projectil tot alhora. Cada vegada que l'impressionisme l'ha sentit en el camp de batalla, ell ha hagut d'empal·lidir. Dues paraules més han sortit en aquesta lluita decidida contra aquesta vaguetat de l'impressionisme que ells anomenen vibració; elles són : Proporció i Volum. És tot un pes per a una consciència plàstica haver oblidat tot això. Però en rigor l'impressionisme decau abans de tenir successors dignes d'ell, i decau perquè els seus continuadors tampoc ho són.

Darrera d'ell els post-impressionistes fan servir les paraules noves per bandera, però no realitzen el seu contingut.

Estructura, Volum, Proporció, es senten a cada pas, però no es veuen enlloc. Els cubistes s'han servit d'elles també, però també com a eina de combat, no com a eina de treball.

Aquestes han estat les paraules de la reacció que han decidit la sort de l'impressionisme i les que decidiran demà la nova forma de l'art de l'esdevenidor, menys fútil, menys sensual, menys atmosfèric, a canvi d'ésser més fort, més intel·ligent i més clar.

ELS AVANTGUARDES DE L'ART

Però ni la força ni la intel·ligència ni la claredat no són les característiques d'allò que ens han proposat els avantguardistes estrangers per fer evolucionar endavant el nostre concepte estètic amb el cubisme i el futurisme, tots dos incomprendibles.

Del futurisme jo he tingut la fortuna de presenciar-ne, en el bell mig del cor florentí, la més absurda representació teatral, acompanyada d'un parlament a propòsit d'En Marinetti. Era a Florència, i en el Teatre de la Pèrgola, l'endemà d'haver-s'hi celebrat el tercer centenari de la mort de Shakespeare amb una memorable representació del *Rei Lear*. El teatre estava de gom a gom. El doble atractiu de tractar-se de la representació de tota una concepció moderna i d'un acte de beneficència de guerra, varen dur allà tot

Florència, i ningú va sortir-ne defraudat. Allà es va riure com mai més espero sentir a riure col·lectivament amb tant d'esclat. Seria molt difícil per a mi explicar-vos què va provocar aquest riure desenfrenat, ni menys encara explicar-vos què és en rigor el que allà va succeir, perquè tot això fou i és obscur i enigmàtic. Recordo personatges de totes les edats, amb vestits de totes les èpoques, anant i venint en totes direccions. Recordo crits de carrer, clams de dolor, i cants d'ocell, no sé ja si en l'escena o en el públic, i, sobretot, recordo aquell formidable parlar eloqüent del gran Marinetti, l'apòstol que parlava en mig d'aquelles grans rialles, amb aquell aplom mai igualat, que li venia del seu despreci per nosaltres. Mai més en el món no se'm presentarà cap més avinentesa que em brindi un camí com aquell tan planer i propici cap al casal de la follia.

Però allà s'hi estripava quelcom. Hi havia, sota la insolència d'aquell conferenciant i d'aquells actors inaudits, com una desesperada convulsió, com una íntima tragèdia d'alliberament. Era la Florència nova gemegant sota del pes de la Florència antiga. Això va ésser el que a mi va privar-me de riure. Hi havia

en tot aquell gesticular i en tot aquell desgavell una amargura desesperada. Volien cremar els museus i les biblioteques i ensorrar els monuments i esmicolar les estàtues. Volien alliberar-se de la cultura de la tradició de la Història. Volien viure lliurement una vida nova per a la Itàlia de l'esdevenidor, tota d'ells, tota seva de cap a cap. No volien, no volen, ésser els fills d'un país de turistes, vivint de les rendes de la Fama antiga...

Hi havia en aquestes paraules d'En Marinetti quelcom de profundament commovedor i quelcom de molt digne. Però la Itàlia nova, l'art nou de la Itàlia nova, la mostra de la Itàlia de l'esdevenidor, la que havia de suplir l'antiga, la que es presentava a la Pèrgola, allò era una Itàlia que feia riure, allò era una vergonya.

Potser el cubisme representa un altre acte de la mateixa tragèdia, i potser ell mateix no té de bo sinó aquest afany de deslliurament i d'independència que caracteritza les seves idees.

Però, sigui com sigui, no cal ara que nosaltres ens anem a enternir al davant d'aquests excessos revolucionaris sense veritable objecte, perquè a llur caràcter iconoclasta no han pogut posar-hi fi amb propis recursos de

creació. Deixem de banda la tragèdia sentimental que ve de sentir-se oprimint per l'excel·lència d'una tradició incapaç de florir de nou en un present incapaç de comparar-s'hi, i anem a tractar la qüestió des del punt de mira purament objectiu i pràctic.

Anem a considerar tals idees des del punt d'obrir de *la fugida d'estudi*, per dir-ho així, que representen, i com a desercions de les dureses de la tècnica de l'ofici i de l'aprenentatge, suplerts tots a la una pels capricis més desviats de les més rares arbitrarietats acumulables en el lliure albir, i anem a considerar-les com a especulacions sense responsabilitat cercar en allò que sigui possible de no ésser enteses ni comprensibles.

Seria molt difícil d'establir raonablement quins són els beneficis que d'aquestes s'han esperat i quines són realment, en el fons dels esperits de llurs inventors, les veritables fonts de llur origen natural o fingit. En tot cas, nosaltres, en considerar-les objectivament, no podem veure-hi sinó excessos d'esnobisme, temptatives desafortades de modernitat o desgavells de vera o fingida follia. Cap raó pot anar al costat de tals experiències si no és la senzilla pretensió d'espantar els

burgesos, tot i alliberant-se de tota possibilitat de crítica. Un home que parlés un idioma completament propi, fóra un home que només podria ésser entès per la pròpia consciència, i no passaria mai d'ésser un incomprès. Aquest home, en aquesta posició, no hi trobaria cap aventatge, sinó en el cas en què realment no tingués res a dir; o, fora d'aquest, en el cas en què li convingués especular a l'entorn del seu enigma. En el precís moment en què pensés quelcòm de bo i de sa i de fort, o simplement d'útil, procuraria fer-se entendre i desfer l'enigma a son entorn per a revelar clarament el fons veritable del seu pensament tal com fos.

Però, si ell, arbitre absolut de totes les seves coses, havia decidit meravellar-nos alterant a son albir l'ordre entre els noms, els objectes i les persones corresponents, ja sigui solament canviant-les de lloc, i dient, per exemple, raïm a la màquina d'afeitar, i tramvia al raïm, i així successivament, usant així de la seva independència espiritual absoluta, forjant per al seu ús particular una norma ideal, perfecta i absolutament original de parlar, és possible que la seva decisió el portés a veritables perjudicis.

Naturalment que aquest ésser enginyós i altament original deixaria d'ésser-ho en les hores de l'àpat, i diria pa per pa i vi per vi, quan en necessitaria, com fins ara han fet els futuristes i els cubistes; però, així i tot, és possible que fins en un manícomi (perquè en el món aquest cas únic i excepcional no hi és admès, molt menys encara si, en lloc de passar-hi quietament, pacíficament, s'agita i es convulsiona per ésser notat i vist i admirat per causa de la seva audaciosa excentricitat) el cubista, el futurista, pretén no solament haver trobat un art nou, sinó gaudir d'una intel·ligència nova i d'una sensibilitat nova.

Els homes de l'antiga intel·ligència havem de defensar-nos. Havem de defensar els nostres prejudicis de gravetat, d'estabilitat i d'ordre; havem de dir que aquests éssers són folls, abans que ells ens ho diguin a nosaltres, i els havem de declarar guerra a mort.

Aquests homes ens han volgut sorprendre i ens han volgut enganyar. Són uns farsants que fugen entre veres nuvolades de gasos asfixiants. S'han apartat de la raó per a fugir de la crítica, són veritables desertors. En va diran ells que el seu problema és el nostre redimit i resolt, perquè el tal problema ni és

problema ni té solució. Són la follia, el desordre i la confusió presentades i ensenyades com a virtuts amb tota l'audàcia d'aquest món. Són el desordre, la follia i la confusió que farien fracassar tots llurs propòsits sincers i raonables i tots llurs intents de classicisme. Desfer-se de tals propòsits i pendre per propòsits els propis defectes : veu's aquí l'audàcia d'aquests que ens proposen la malaltia per remei.

Són els esperits inquietes, els qui han inventat això. Són els revolucionaris per sistema que no cerquen l'evolució de les arts, sinó el desgavell d'aquestes. No duen pas una nova idea de govern incompatible amb l'antiga, sinó simplement una pruija insana de desgovern i de desgavell. Són amants dels desordres per les vies i places, sense ofici ni benefici, que ho esperen tot de la confusió. Són aquells que es barregen en tots els aldarulls i motins, els darrers de pendre les armes i els primers de deixar-les. Els darrers de pendre-les, perquè no es mouen per una causa ni per un ideal, i no es mouen de casa fins que veuen el desordre garantit al carrer; i els primers de deixar-les, perquè la fi ha d'ésser funesta per a ells, car no s'han batut pel triomf

de cap causa, sinó en profit propi en proa al desordre que fa ballar els béns i la propietat d'altri per les seves mans. I aquests són els bons, els que saben verament el que fan. Els altres són pobres diables entrenats pel fals entusiasme i la cridòria i que els guàrdies de ciutat (no d'avantguarda, precisament) solen trobar un dia al carrer dormint amb una arma comprometedora als dits, quan ja tot era acabat en la via pública i el botí era repartit en la intimitat.

Naturalment que és d'això que realment es tracta : d'un paral·lel un xic difícil i discutible. Però jo pretenc que en totes les revolucions ha sortit aquesta mena de tipus, i penso que la de l'avantguarda de l'art s'ha nodrit d'ell i l'ha nodrit més que qualsevulla altra.

Però deixem ja això que ha passat per Catalunya a frec d'ala sense a penes deixar-hi rastre, si no és un poc entre els diletants de les arts més elàstiques i propícies, com són la poesia i la pintura, al redós de les quals hi ha palpat un xic de bullici de les idees noves.

L'arquitectura i l'escultura s'han enlleminit veient-ne els jocs perillosos, però tenen una base massa real, són massa formals, són

EL NACIONALISME DE L'ART

pares de família i han de mantenir la gravetat. I la gravetat no permet certs excessos que la pintura pot molt bé simular i la poesia pot suggerir, encara que el sentit comú de la gravetat pugui a penes resistir-los.

Poques o cap virtut no hauran conservat, els futuristes ni els cubistes, que sigui comparable amb el seny dels materials de construcció que tenen en la gravetat pròpia l'instint de rebel·lar-se contra certes desviacions impossibles de la mentalitat revolucionària, ensorrant-se al damunt de la terra quan se'ls decanta de llur norma; i essent així, bé es podria dir que els homes dits ara d'avantguarda no tindran mai un manicomi a gust seu, si és que les pedres no muden de comportament o bé ells no es conformen prenent per tal l'assaig ja prou remarcable que constitueix el nostre vistósíssim Palau de la Música Catalana.

L'EXEMPLARITAT D'ITÀLIA

Ni la concepció moderna de la França ni la concepció moderna de la Itàlia, amb llurs idees de cubisme i de futurisme, no poden pendre's formalment com a exemples, ni elles ni les altres arts pacífiques que es desenrotllen modernament en aquests pobles en l'actualitat.

Nosaltres necessitem un exemple complet. Un exemple que ens estimuli a complir tots els nostres deures com a poble reascut, no ja des del punt d'albir de la nostra personalitat política, jurídica, i militar i tot si volem (que això podria encomanar-se a la Irlanda), sinó fins a l'extrem dels nostres deures d'esperit.

Les arts plàstiques, en el renaixement dels pobles llatins hi tenen una especial preponderància, a la qual no poden renunciar de

grat. Els artistes han d'ésser els constructors ideals de la ciutat, i han de sentir en el fons de llur ànima aquest deure amb entusiasme. Perquè la ciutat és la primera obra d'art que comença en el traçat dels carrers i places i acaba en l'embelliment de cada un dels seus edificis, per fora; i continua per dins en l'embelliment de cada un dels seus salons i de cada una de les seves cambres. La ciutat és la primera obra plàstica on col·laboren totes les arts, des de l'arquitectura fins al darrer ofici, per a fer-ne el monument de la raça. Però això no pot resultar així casualment sense una veritable vocació nacional nascuda d'aquesta necessitat real.

No ens podem lliurar de grat triomfalment a un concepte parcial de la plàstica. No ens podem abocar de ple vers el camí de petites excel·lències de color i de vibració i d'estil, perquè amb això no pot fer-se una ciutat i a penes un bodegó. El nostre és un problema de proporcions, és un problema d'estructures i de volum i de color. Un problema plàstic en tota la seva extensió, perquè havem de fer una ciutat i no en serem capaços fins que resoldrem tots aquests problemes en cada una de les nostres obres. El

dia en què els resolguem d'una manera viva i conscient i precisa en un bodegó, serem capços de fer una ciutat, perquè tindrem ja nostre el concepte més general de la concepció plàstica. El poble que no ha sabut realitzar això, és un poble que no ha renaixut en realitat, o que no ha trobat en la seva renaixença les excel·lències dels privilegiats. Les idees estètiques del nostre renaixement han d'ésser tan amples, que vagin a nodrir tota la seva vida de l'un extrem a l'altre, que dels temples en facin monuments, i de les indústries en facin arts menors que vagin a omplir tots els mercats del món. No sé si la meua inhabilitat i la meua insuficiència m'hauran permès demostrar-vos la imatge que jo desitjo. He volgut dir que el nostre problema és el mateix que varen resoldre Atenes, Roma i Florència, totes de cara a la nostra frontera de mar; i és inútil cercar modernament un altre exemple, perquè aquest problema no ha tornat a evidenciar-se d'una manera formal d'ençà del Renaixement italià, i potser allà amb menys fortuna que a Roma, i potser en ella ja un xic pàl·lida la puresa del veritable exemple grec.

Però, ¿què ha vingut, després, que no em-

pal·lideixi davant del concepte florentí de les arts, ni quina ciutat s'ha construït, després, que no empal·lideixi davant de la ciutat de les flors?

Florència va realitzar per darrera vegada el retorn al veritable concepte general de la concepció plàstica capaç de fer una ciutat.

Allà no hi ha resolt bellament un problema de color ni d'estil ni de modelat, sinó tot un vast problema d'humanitat, un problema de bellesa que agafa de cap a cap tota la ciutat : les seves places, els seus ponts, les seves muralles, els seus monuments, els seus temples i els déus, amb una rara compenetració de totes les arts, a la una, en cada una de les seves parts, al carrer i en els patis i dintre de les cambres.

Allà, la consciència nacional, esdevinguda plàstica, s'aixeca davant dels ulls tan ella mateixa i tan ben encarnada en les obres, com ho va ésser en la paraula. Si a Itàlia les muntanyes són belles, plenes de xiprers per voluntat de Déu, les ciutats són belles per obra dels homes, i la fisonomia nacional és la mateixa, viva en la natura o viva en l'art.

És, aquest poble germà nostre de l'altra banda de la nostra frontera marina que bres-

sola al bell mig la Illa de la Concòrdia, que és Mallorca, com un gran vaixell que se'ns enduu cap a Pisa, o d'ella ens ha de dur aquella insuperable senyoria de la plaça de les quatre meravelles de marbre blanc.

És el poble germà de la frontera blava i en ell hi ha l'exemple.

L'última escala que han fet les arts plàstiques en venir de l'Orient llunyà (com els Reis) navegant per les aigües quietes del mar llatí, de cara al nostre port, on encara arribaran a temps. Duen la sabor llegendària de les vores de l'Eufrates i del Tigris, el llegat portentós de l'Assíria i la Pèrsia, arribats a Venècia per la via esplendorosa de Bizanci i per Damasc, al damunt de l'Aràbia. Duen de l'Egipte aquella gravetat inflexible i so-perba que va arribar a Roma reformada en la vila d'Atenes. Duen l'eterna Aurora, l'etern exemple al través de la mar, deixant un monument formidable a cada port. D'Egipte estant, venint per Grècia i Roma i des de Bagdad per Bizanci i Venècia, els dos corrents de l'art, varen fondejar a Florència, i ella entre Roma i Venècia, que és com dir entre Atenes i Bizanci, conserva encara avui l'esquadra tancada dintre del seu port fluvial.

EL NACIONALISME DE L'ART

Allà s'hi aglomera tota l'exuberància de les arts disperses, tornant a trobar el nervi de la seva unitat viva que les fa de nou marxar a concert capaces de fer una ciutat. Perquè allà no hi foren imitades ni escarnides, sinó que hi eren, vivents de primer, arrelades més tard i nascudes després. Hi hagué una força dins de la ciutat que s'assimilava les influències diverses i les transformava i acabava per anul·lar-les.

Cap gran exemple no va arribar a Florència sense ésser escoltat, ni cap no va ésser escoltat sense deixar-hi el rendiment. Totes les virtuts antigues varen ésser renovades; ni una sola varen oblidar-ne els florentins per alleugerir el pes de llur gran ideal. Varen complir amb la tradició i amb el seu temps, i ara són exemplars al davant nostre amb tota llur valor i tota l'exemplaritat dels antics.

Jo us proposo de retornar a aquest exemple, perquè és el més pròxim dels que resolen el nostre problema.

Hi ha, en aquest tornar endarrera, no una renunciació covarda, sinó un gest de coratge. Perquè no és l'ordre cronològic el que disposa de l'excel·lència de les coses humanes, sinó la seva valor i la seva excel·lència. El renai-

xement italià, nascut de Bizanci, recula cronològicament cap a Roma. Les seves conquestes de cada dia el fan caminar endarrera cap al fons de l'antic concepte de les arts. Perquè aquesta manera d'anar endarrera és com anar endavant. La solució grega i la solució romana són superiors a la solució bizantina, i tornar a ella era anar amunt, i en això interessa més, molt més, l'altura que la profunditat.

El Renaixement és això; no és un impuls espontani de cara allò que és desconegut, sinó un retorn reflexiu cap a la pròpia artèria del seu caràcter nacional. Un retorn a la veritable concepció plàstica realment humana, aixecant-se al damunt dels prejudicis i les estilitzacions bizantines. Hi ha, en la concepció clàssica, un fons tan humà de raó, que cap especulació moderna podrà arribar al fons de la qüestió sense tornar a ell, ni cap es treurà del damunt els seus prejudicis arcaics sense anar endarrera, tal com succeí al Renaixement d'Itàlia.

Estem ara, nosaltres, en el període dels bizantinismes; tornar endarrera és com anar endavant, és com seguir la norma antiga del Renaixement italià, i és com fer-lo possible de nou avui entre nosaltres.

EL DIBUIX COM A BASAMENT DE LA UNITAT D'ESTIL

Acabo de parlar de l'exemplaritat del Renaixement italià com d'un exemple que no ha tingut successió en el sentit de l'extensió de la seva concepció plàstica capaç de crear la ciutat sota el mantell de l'estil únic que fa la nació bella i harmònica en totes les seves parts, dibuixant els trets precisos de la fisonomia nacional en cada una de les seves obres, en cada una de les seves places, i en cada una de les seves viles. I és que a Itàlia la concepció plàstica va renéixer apoiada en l'artèria central que nodreix la comunitat de les arts de la llum i de l'espai. Aquesta artèria és el dibuix on s'aferra el veritable renaixement de la consciència plàstica (d'una consciència plàstica capaç de nodrir totes les arts), perquè en ell és on rau la llei més

general que governa les excel·lències de les arts plàstiques. Cap element comú no pot trobar-se entre elles, si aquest no és el dibuix que les nodreix a totes, i en realitat és en aquest element comú i en aquesta coincidència on s'estableixen les característiques de la unitat d'estil. Perquè si l'estil ha d'ésser comú per a totes, és natural i indispensable que influeixi directament en allò que elles tenen de comú en el seu origen.

Tantes vegades s'ha dit, que no caldria que jo tornés a la càrrega novament amb idees gastades. El dibuix és la mare de tot, no solament és l'element comú entre totes les arts, sinó el primordial de cadascuna, i les arts plàstiques no tornaran a marxar juntes, ni aniran gaire enllà, si no és partint d'una veritable concepció d'aquest dibuix, que és l'artèria més viva de la concepció plàstica i l'única capaç de nodrir-la en l'extensió que cal, si ella vol caminar endavant amb totes les arts i els oficis derivats per l'ideal de la ciutat bella, com els italians anomenen a Florència, que per altre nom també és anomenada la ciutat de les flors.

Però, desgraciadament, en el nostre temps la paraula dibuix no té un significat concret,

i caldrà que expliqui amb claredat a què em refereixo. Jo tracto d'un dibuix intel·ligent, apte i útil, capaç de seguir l'estructura al través de les tres dimensions; jo parlo d'aquella concepció del dibuix que representa, al damunt del paper, d'una manera clara, tot el seu contingut estructural, i encara no solament parlo d'ell com a mitjà reproductor de la realitat vista, sinó també com element projector de la realitat ideada.

És solament damunt d'una bastida així que els bons artistes veuen triomfar els encants de llur íntima sensibilitat, i és aquest l'únic dibuix que es pot apendre i que es pot ensenyar, perquè en rigor el contingut estètic no passa pel sedàs de la pedagogia. És l'únic que a tothora és útil a la mà dels artistes de totes les arts, com un veritable instrument, perquè ell no es nodreix de determinats efectes, ni d'exquisitats poc recomanables de procediment o d'estil, sinó del veritable cos de les coses reals.

Partint d'ell, cada artista li dóna la seva expressió, i cada operari en treu el seu profit, perquè ell és nodrit per dintre de tota l'entranya secreta del dibuix feta d'art, d'ofici i de ciència.

Aquest és, al meu entendre, el dibuix que hauria d'ensenyar-se en les nostres escoles a tots els artistes de totes les arts i de tots els oficis, perquè aquest és l'element comú que hi ha en el fons de totes les seves empreses. Aquest, i no aquella cànvida desventura d'aquell dibuix superficial de làmines i d'estampes, propis solament per a enriquir un xic el gust i l'habilitat natural de la gent distreta en les hores d'oci com a treball purament manual. D'això el segle XIXe va dir-ne dibuix, i encara avui hi ha qui defensa aquest equívoc amb afany. No obstant, el nostre segle s'ha acostumat de mica en mica a considerar-lo simplement com una imitació del dibuix, tal com és verament.

LES INSTITUCIONS ESCOLARS NACIONALS

Si els catalans tinguéssim una Escola de Belles Arts presidida per una concepció així del dibuix, podríem dir que hauríem fet els possibles per posar les arts d'acord i per obrir-los-hi el camí de la unitat d'estil; però aquesta escola no existeix, i diem que no existeix, no perquè la que funciona actualment no sigui del nostre gust, sinó senzillament, perquè ella no és l'Escola Catalana de Belles Arts, i al nostre entendre la condició catalana és ineludible. Potser darrera d'aquest pecat en trobaríem d'altres de semblants; però tots serien una conseqüència del primer, salvat el qual les institucions nacionals són el que poden ésser i no vénen obligades a més, si realment s'esforcen en llur comesa.

Nosaltres necessitem una Escola Catalana

de Belles Arts i de Bells Oficis que agafi l'ensenyament de tots els extrems de la concepció plàstica, capaç de fer una ciutat i de guarnir-la. I necessitem que aquesta gran Escola de les Arts volti a l'entorn d'una concepció viva del dibuix, el mateix per a tots els artistes de totes les arts, perquè el mateix fou que permeté en el Renaixement a determinats artistes de cultivar-les alhora.

I encara seria indispensable d'esmenar un vici, al que ha d'atribuir-se bona part dels nostres mals. Em refereixo a l'isolament de l'arquitectura, la qual hauria de tornar amb les seves germanes a vetllar per la unitat d'estil. L'Arquitectura hauria d'ésser una de les branques majors de l'Escola de Belles Arts, per no dir el seu centre. Necessitem que ella sigui dins de l'Escola, amb les seves germanes i col·laborant amb elles, com lògic és que sigui, perquè ella no solament és una art, sinó el centre on les altres arts conflueixen en l'ideal de ciutadania.

Que els arquitectes deixin els seus companys de carrera, enginyers, advocats i notaris, i es trobin amb els que de llei els pertoca, vivint plegats amb ells, parlant i discutint problemes que els són comuns dins d'un am-

bient més propici a llur vocació i a llurs necessitats. Coneixent i tenint per companys els qui esculpiran un dia llurs capitells, o pintaran llurs murs, o forjaran les reixes de llurs jardins, perquè aquests són els companys que els escauen i convenen.

L'Arquitectura portaria a l'Escola els seus afanys de proporció i de mesura, i, en canvi, hi trobaria un estímul per a la concepció de les formes vives. Ella donaria a la Pintura una mica de la seva intel·ligència i de la seva gravetat, a canvi d'una mica de la seva sensibilitat, i, així, a poc a poc, de l'una a l'altra, potser un dia la concepció plàstica acabaria per fer balança entre la sensualitat i la intel·ligència, preservant a les arts sensuais de la follia i a les arts fredes i intel·ligents de la mort.

Perquè, ¿com es concebeix que no sigui així? Perquè l'Arquitectura se n'ha anat amb les ciències i ha deixat els oficis bells sense patrona i a les altres arts sense lloc.

A ran d'això els bells oficis desapareixien, com varen desaparèixer temps ha els darrers rastres de pintura mural i d'escultura d'ornament. Perquè les arts de la llum i de l'espai tenen la llum i l'espai dins de l'Arquitectura,

i ella, fugint de llur costat, va deixar-les a la intempèrie, obligant-les a fer-se un ideal particular. El bibelot i la pintura de cavallet han segellat el pacte de la discòrdia entre les arts germanes, i l'Arquitectura, considerada com a ciència en l'Escola, ha oblidat a les arts en el carrer i s'ha adornat amb els oripells de les indústries anomenades artístiques sense raó.

LA FISONOMIA DE LA NACIÓ EN LES CIUTATS

Si continuem abandonant-nos a les petites especialitats disperses i a les idees secundàries que accentuen cada dia la discòrdia entre les arts, anirem veient el concepte antic de la plàstica esmicolar-se, i el veurem incapaç de nodrir cadascuna de les seves engrunes disperses, incapaces cadascuna per a formar ella sola la majestat d'un ésser vivent, i més encara, les veurem incapaces totes juntes de resoldre casualment el problema estètic nacional en tota la seva extensió.

Anirem veient, per exemple, la pintura dividida en mil especialitats de *paisatges*, *marines*, *retrats* i *bodegons*, amb llurs especialistes respectius tancats dins de les parets del propi problema.

Veurem els arquitectes entregats a les més

fantàstiques i diabòliques empreses de decoració sense sentit, i veurem els escultors per llur compte, lliurats a llur concepció, sense idea de lloc ni de llum ni d'espai, perquè d'això en disposarà el comprador, si és que per ventura existeix.

I totes aquestes coses les veurem després disseminades per la ciutat, sense norma ni propòsit, i sense unitat, cada cosa per al seu compte, i en pugna les unes amb les altres, perquè els artistes treballem de cara a mil influències diverses, vingudes barallant-se les unes amb les altres, ja de París, ja d'Itàlia. Veurem cada matí néixer una tendència nova en mans dels *snobs*, i veurem cada vespre morir-ne una altra en mans dels iconoclastes. Veurem els uns lliurats a veritables monstrositats, mentre els altres es complauran en la cosa més simple i arcaica. Veurem ço que és alemany al costat del que és francès, en guerra per tota l'eternitat de banda a banda dels nostres carrers i places, i veurem ço que és català en pugna amb tot dins de la pròpia ciutat.

Cada dia més enyorarem la nostra antiga i reposada tradició purament llatina, italiana i romana. Anirem a reposar un instant da-

vant de Llotja o de la Diputació o de la Virreina, i acabarem, molt tard, per comprendre que les nostres inquietuds modernes no eren positivament un afany veritable de millorament, sinó, senzillament, una malaltia nerviosa que ens feia moure sense llei ni propòsit. Acabarem per comprendre que havem ballat a la mercè de mil diverses influències, cadascuna amb llurs adeptes, cap de veritablement exemplar, i totes juntes com una vera anarquia, semblant arreu la confusió i la discòrdia entre nosaltres.

I com podria succeir altrament? ¿Ni com pot esperar-se que desaparegui el desacord entre els artistes, si a ells els fou inculcat per llurs mestres en aquesta desventurada ciutat nostra, on fins les institucions oficials d'ensenyança estan en desacord en l'ensenyament de coses germanes i fins en l'ensenyança d'una mateixa cosa, fins a l'extrem que el dibuixant tingut per excel·lent en l'Escola d'Arquitectura és considerat inhàbil en els Bells Oficis i els d'allà a Llotja són tinguts per veritables il·lusos? Havem de posar-nos d'acord o barallar-nos fins a la fi. Això és una guerra a mort i no una senzilla disputa, i la ciutat té dret a veure'n la fi.

I si no, ¿per què ens queixàrem de veure en l'expressió plàstica de la ciutat, dibuixada tan monstruosa com és, la discòrdia del seu esperit?

El govern de la ciutat ha d'intervenir en la lluita per posar la pau entre les seves institucions, perquè elles marxin paral·lelament vers un ideal col·lectiu, digne del veritable seny nacional, i no ha de permetre que les unes defacin l'obra de les altres, lluitant entre sí sota els plecs de la mateixa bandera, perquè el desacord entre les escoles és la garantia disolvent del desacord d'estils que enterboleix l'aspecte de la ciutat que ha d'ésser el centre de la nostra ambició estètica nacional, perquè necessitem una bella fisonomia plàstica per Catalunya, una fisonomia bella per ella, amb un esguard tan clar com la seva paraula. Necessitem que allà on la fisonomia natural del nostre paisatge deliciós desaparegui, amb les seves sines i els seus arbres de vellut, per a fer lloc a les construccions i a les ciutats, no perdi per això l'expressió ni la bellesa de Catalunya. Necessitem que allò que no arrela en la terra nostra arrela en el nostre esperit, i d'ell en prengui la seva fisonomia. Necessitem que allò que surt d'aquí

EL NACIONALISME DE L'ART

cap al món exterior, encanti als de fora amb una apariència inconfundible de cosa nostra; i per això necessitem trobar nosaltres mateixos la natura del nostre problema i resoldre'l a la nostra manera, sense inquietar-nos amb les inquietuds alienes, moltes vegades incapaces de néixer en nosaltres a pesar que fàcilment s'hi propaguin, perquè som de tal manera sensibles i estrafalaris, que havem arribat a envejar les inquietuds i les follies dels altres. Però a Catalunya certs lirismes i certes escapades d'ingeni no hi poden viure. És massa clara aquí la natura de totes les coses, i el nostre problema és massa vast i massa complet.

No som un poble decadent, cansat de llargues experiències, no som un poble al qual ja solament emocionen les coses d'extrema sensibilitat, com França i Itàlia són ara. Nosaltres som un poble jove que comença i que necessita les virtuts en gran. Només la vera Grandesa, la vera Gràcia i la vera Harmonia entre elles, d'acord i plegades, ens poden complaure. Venint totes en processó, com una realitat somniada. Deixem de banda, encara, per avui i per demà les vagues sensacions d'esgarrifoses sensualitats envellutades per les boires de l'opi i de l'èter. La

nostra és, repeteixo, una qüestió de proporcions, una qüestió de volums i d'estructures tot just nascuda i gairebé a flor dels seus fonaments. Som un poble que acaba tot just de recobrar la seva consciència nacional i la seva personalitat amb una fisonomia rural cantelluda i sense fisonomia ciutadana.

Desventurats de nosaltres si amb aquest aspecte caiem en la decadència de les solucions d'extrema sensibilitat, perquè de res no han de servir-nos ni els perfums, ni els coloretts, ni les pomades d'una *toilette* exquisida que repugnen a la gent que ha descuidat les coses essencials.

Havem d'anar a la conquesta de l'ossada on ha d'encarnar-se la nostra fisonomia nacional, per dur la nostra consciència d'ella a la llum i a l'espai, on s'oregi amb la brisa dolça de la mar llatina.

Havem de començar de soca arrel el nostre edifici propi, començant pels seus fonaments, i havem de parar esment en ells, ja que tantes generacions successives s'han consumit en la dèria d'un parallamps ideal sense pensar en res més.

ÍNDIX

	<u>Planes</u>
La consciència nacional.....	7
Les arts del Renaixement català	13
L'estrangerisme de les arts plàstiques	15
Els avantguardes de l'art	21
L'exemplaritat d'Itàlia.....	30
El dibuix com a basament de la unitat d'estil.	37
Les institucions escolars nacionals.....	41
La fisonomia de la nació en les catats.....	45

INDEX

La concepción nacional.....	1
Los arts del Renacimiento.....	12
El Renacimiento de las arts plásticas.....	13
Los acontecimientos de los.....	14
El Renacimiento de Italia.....	15
El dibujo como fundamento de la arquitectura.....	16
Las instituciones escolares nacionales.....	17
La economía de la nación en las artes.....	18

AQUEST LLIBRE DE JOSEP ARAGAY, TREN-
TASETÈ DE LES PUBLICACIONS DE «LA
REVISTA», FOU ACABAT D'ESTAMPAR
EN ELS TALLERS GRÀFICS DE
LA CASA DE CARITAT EL
DIA 13 DE MAIG, DIADA
DE L'ASCENSIÓ, DE
MCMXX

60¹

Universitat Autònoma de Barcelona
Servei de Biblioteques

1501178683

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA
DE BARCELONA

BIBLIOTECA Res. Mar.

REG. 42.368 ^{C2}/₀₃

SIG. 7.01 Ara

PUBLICACIONES DE «LA REVISTA»

N.º 37

2 PESSETES